

Patandzsali Jógaszútrája - Egy szakrális szöveg egzegézise

Farkas Attila Márton és Tenigl-Takács László előadása

A Tan Kapuján

Az előadás felvétele 2022. április 5-én készült.

A videó linkje: <https://youtu.be/tdcfSUSE22A>

A szövegátírat kísérleti jelleggel, gépi alkalmazással készült.

Tenigl-Takács László: Köszöntöm a kedves nézőket. Farkas Attila Márton kollégámmal és barátommal a Patandzsali Jóga-szútráját fogjuk elemezni. Hogy ez hogyan is fog történni, ezt majd a következő kis klipben Attila fogja bemutatni. Én mindenekelőtt magáról a műről mondanék pár mondatot. Talán a legismertebb és a legtöbbet fordított szöveg európai nyelveken, mondjuk a Bhavagad-gíta mellett. Nagyon rövid, tömör, 195 mondatból, szentenciából álló alkotás. És hát Indiában, mint minden más esetben is, borzasztó nehéz ezt korszakba behelyezni. A legkülönbözőbb időpontokat adják meg a mű származásának az időpontjából. Vannak ilyen egészen elképesztő, egymillió éves felvetések is, de ők talán inkább hittevéssel, mint tudományos szempontból közelítenek a műhöz. A leggyakoribb és legvalószínűbb származása ennek a szövegnek a Krisztus előtti II. és utáni II. század közötti időszak. Hát én ehhez mindig azt szoktam hozzáfűzni, hogy akkor tegyünk még hozzá oda-vissza plusz 200 évet, mert tulajdonképpen semmi más nem áll rendelkezésünkre, mint maga a szöveg, tehát a filológiai analízis alapján lehet valahogy belőni, hogy egy irat mikor keletkezett. Ennek több oka is van. Hiányoznak a régészeti leletek. Tehát Indiában nem írtak maradandó anyagra, ellentétben Mezopotámiával vagy Egyiptommal. Sőt, nagyon sokáig ódzkodnak is a szent szövegek leírásáról, miközben vannak már írásbeli emlékek. Ennek az oka, hogy a legszentebb tradíció a struti, szó szerint azt jelenti, hogy hallott, az az, amit az ember fejből tud, amit úgy tanult meg, hogy valaki elmondta neki. És ezt nagyon sokáig meg is tartják ezt a tradíciót, hogy átadják verbálisan a szövegeket, és jó pár száz évvel később, mikor már olyan mennyiségű van, meg kommentárok készülnek hozzá, akkor kezdik el pálmalevelekre leírni először a szentiratokat. Na most, miután nagyon hosszú időn keresztül tart a szövegek átadása, ezért hát meglehetősen kérdéses, hogy mennyit változnak ez alatt az idő alatt. Tehát mi lehet az eredeti szútrának a magja? Itt is nagyon sok feltételezés van, hogy hogyan kompilálták, vágták össze, bővítették. Néhol nagyon kilóg a lóláb, hogy egy kommentátor vagy belehamisít, vagy tévedésből belemásol egy mondatot. Erre emlétek egy példát, nagyon érződik ezen a példán. Patandzsali egy helyen azt írja, hogy a számadhi az a teljes megszállottassággal, ugye mi úgy fordítottuk, hogy teljes pozitív értelemben

fanatizmussal közelítő számára érhető el. Szanszkritul ez tīvra saṁvegā, ami szó szerint azt jelenti, hogy túhegyesen gyorsuló. És akkor a következő szútrában meg azt olvassuk, hogy ennek is van még gyenge, közepes és erős szintje. Hogy hogyan lehet gyengén mindenre elszántnak lenni, azt nem tudom. Tehát érezzük, hogy itt a szöveg egy picit megzökken. De egyébként lehet, hogy nincs is mögötte szándékosság, egyszerűen véletlenül belemásolnak egy kommentár mondatot az eredeti szövegbe, és akkor onnantól kezdve az számít kanonizálnak. Egy alapunk biztosan van a Jóga-szútra szövege elemzése során, az, hogy a szerző bizonyosan jól ismerte a buddhista tanítást. És mivel abban az időben nem könyvtárban olvasták a tanokat, hanem gyakorolták, nagy valószínűséggel Patandzsali is járhatott buddhista közösségekben, kolostorban és gyakorolhatta a buddhista meditációt, mert néha egy az egyben az abhidhamma filozófiából ismert fogalmak bukkannak fel a Jóga-szútrában. És ennek az időpontja ez pont ez a Krisztus előtti és utáni második évszázad közötti időszak. Mi ebbe a kérdésbe nem bonyolódtunk bele, hogy megpróbáljuk megfejteni, hogy mi lehetett az előtti szöveg és mivel bővíthetett. Azt a kanonizált formát vesszük alapul, ami mind a mai napig sztenderd, és ez alapján folyik majd a szöveg elemzése. Persze, ha esetleg olyan véleményünk van, ami ellene szól adott esetben egy betoldásnak vagy egy értelmezésnek, akkor azt természetesen el is fogjuk mondani. Tehát akkor hallgassuk meg, hogy mit is jelent tulajdonképpen a mi szempontunkból ez a bizonyos elemzés, egzegézis.

Farkas Attila Márton: Takács barátomnak nagyon tetszett, amit a leendő könyvünk előszavában írtam, merthogy nemsokára meg is fog jelenni a Patandzsali Jóga-szútrájának az általunk harminc év után megcsinált újabb verziója. Nos, én ott az előszóban az egykori, még a '90-es években divatos, ilyen 3D-s varázsképp nézegetésekhez hasonlítottam a szentiratoknak a megfejtését. Tehát egy szentirat böngészése és jelentésének a megfejtése számomra olyasmi élmény, mint amikor az ember fog egy ilyen könyvet. Ezt talán, talán még a kicsit idősebb generációk ismerik. Ebben a könyvben vannak mindenféle önmagukban értelmezhetetlen képek, igazából ilyen tapétákra emlékeztető, ilyen sormintákra emlékeztető színes ábrák, mit tudom én, sportolók, versenyautók, ilyen sok egyforma valami, tehát mint egy sorminta. Viszont mögöttük vannak rejtett képek, rejtett háromdimenziós képek. És hogyha az ember ügyesen nézi, kellő távolságból, kellő tekintettel, tulajdonképpen egy kicsit bandzsítva, akkor egyszer csak megpillantja a háromdimenziós ábrát. És ez valami fantasztikus élmény volt annak idején. Amikor ezt megpillantja, akkor nem csak egy háromdimenziós képet pillant meg a sorminta mögött, hanem ez a színes háttérkép, amit sormintának látunk, ez is minthogyha kitágulna. Az embernek nem csak egy háromdimenziós kép jelenik meg, hanem

egy ilyen mélységélménye, egy térélménye is lesz. Olyan lesz, vagy olyan érzése van az embernek, minthogyha maga a kép mező is nagy lenne. A három dimenziós látással együtt kitágul a mező is. És valahogy egy picit engem erre emlékeztet, amikor ilyen enigmatikus szövegeket fejtegetünk, mint egy szútra, vagy akár egyszerűnek tűnő szutta a Páli Kánonban, mert annak is vannak ám egy ilyen rejtett, metaforikus értelemben vett dimenziói, de főleg az ilyen tömör, titokzatos, enigmatikus szövegeket, amikor nézegetjük, olvasgatjuk, fejtegetjük, értelmezzük, meg akarjuk tudni, hogy az mit jelent, mint amilyen a Patandzsali Jóga-szútrája. Nekem van egy olyan érzésem, hogy ez egy olyan alkotás, és talán több más hasonló szútra is, ami ilyen kis rövid, tömör szentenciákból áll, az is ilyesmi alkotás, amit eleve így írtak le, vagy eleve így írt le a szerzője, mert hát ugye Patandzsali az egy mitikus figura. Ez egy mitikus figura, Anantának, a végtelenség kígyójának egy emberi testet öltése. Aztán persze nyilván lehetett egy szerző, de lehetett több szerző is. De ez egy homályos nyelv. A homályos nyelvet, azt ismerjük a misztikából, a világ majd összes misztikájában a misztikának a nyelve homályos. A misztika alatt most természetesen nem az okkultizmust, nem az olcsó miszticizmust és hasonlókat értek, hanem azt a fajta törekvést, amikor az ember szűkösnek érzi a nyelvet, szűkösnek érzi a fogalmiság, a fogalmiságot, a fogalmiság szabta határokat, és valami olyan tudattartalmakat akar kifejezni, amelyek túlmutatnak a fogalmiságon. És mivel mégiscsak nyelvvel írja ezt le, tehát beszélt nyelvvel, verbális nyelvvel, szavakkal, fogalmakkal, ezért egy ilyen Münchhausen báróhoz hasonló dolgot csinál. Ugye Münchhausen báró a saját hajánál fogva emelte ki magát a mocsárból, és egy ilyen alkotás ilyesmi, tehát fogalmakkal leírni egy fogalmiságon túlmutató tartalmat. Ez rendkívül nehéz, ennek többféle megoldása van. Ilyenkor jön a szimbolikus nyelv, ilyenkor jönnek a metaforák, sok minden. Namost ezek a tömör szútrák, ezek elsősorban ilyen emlékeztetők, tulajdonképpen utalások. A tömörség rengeteg mögöttes információt hordoz. Tehát arról, olyan jelzők, tulajdonképpen jelzők. Elolvas egy szentenciát az ember, abban nincs leírva minden. Sőt, nagyon-nagyon kevés dolog van leírva, de olyan olvasóknak íródott, akik megfelelő háttérrel rendelkeznek. Tehát megfelelő tanult tudással és megfelelő spirituális tapasztalattal. És ezek ilyen jelzők számunkra, ilyen utalások, amelyek kinyitnak bizonyos kapukat bennük, és pontosan tudják, vagy hát a pontosan egy kicsit talán túlzás, valamelyest tudják, hogy milyen irányba menjen a megismerésük. Sorvezetők tulajdonképpen a szútrák, emlékeztetők, irányjelzők, sorvezetők, amelyhez megfelelő háttérrel szükségeltetik. Másfelől viszont, és tulajdonképpen ezt kezdtem el az előbb mondani, amikor a misztika nyelvét említettem, a misztika homályosságát, a misztika energetikus nyelvezetét, ami egyébként egy tértől vagy helytől, időtől és kultúráktól független jelenség, hogy nem

pusztán emlékeztetők, legalábbis szerintem nem pusztán irányjelzők és sorvezetők, hanem van egy másik funkciójuk, kinyitják azt a bizonyos intuíciót a tudatban. Tehát a szútrának az olvasása és értelmezése, az maga már kontempláció, meditáció, ha úgy tetszik, misztikus megismerés.

A kivetített szöveg:

III. 17. Hang, jelentés és képzet összerosódik, egyik a másikra rakódik. Szétválasztásukra összpontosulva minden létező kiáltásának megértése.

sabda-artha-pratyayānām (pl.g.m. tatpurusa) itara-itara-adhyāsāt (sg.ab.m. tatpurusa) saṅkaras (sg.n.m.) tat-pravibhāga-saṅyamāt (sg.ab.m. tatpurusa) sarva-bhūta-ruta-jñānam (sg.n.n. tatpurusa)

TTL: Hát akkor vizsgáljuk meg ezt egy példán, amit az előbb Attila mondott. A Jóga-szútra harmadik könyve alapvetően az úgynevezett rendkívüli képességek, csodaerők, szanszkritul vibhūtik elsajátításáról szól. Ezek a vibhūtik, ezek a rendkívüli képességek a samjama, vagyis az összpontosítás, a ráösszpontosuló meditatív figyelem eszközével tárhatók fel. Tehát ezt látjuk is a szanszkrit szövegben. Tulajdonképpen ez az egyik szó, amit olyan nagyon magyarázni nem kell ebben az esetben. A másik szó pedig az utolsó, ez a jñānam, ami azt jelenti, hogy megismerés. És akkor innentől következne ennek a nagyon tömör mondatnak a felfejtése az esetek, számok és nemek alapján. Akkor most nézzük meg ezt egyelőre egy kicsit béna módon csak szanszkritul. Tehát az első összetétel egy többes szám birtokos eset, tehát a sabdának, az arthának és a pratyayā-nak az itara-itara-adhyāsā-jából - ugye itt volt egy ablativus- saṅkaras. Ez meg egy állítás volt, egy alany eset. Annak pravibhāga-jára irányuló saṅyamā-jából - megint volt egy ablativusunk - pedig sarva-bhūta-ruta-jñānam. Ez megint egy állítás. Tehát miből mi következik? És akkor kezdjük el az egyes szavakat felfejteni. Hát a sabda az hangot vagy szót jelent. Ebben a szútrában inkább hangot, mert majd a végén látjuk, hogy nem pusztán az emberi kommunikációról, a szavakban való kommunikációról van szó. Az artha az jelentést, célt, célzatosságot. Namost a pratyaya (pratjaja) a legkacifántosabb szó, mert ennek millió jelentése van. Mi itt úgy fordítottuk, hogy képzet, olyasmit is jelent, hogy valami felé irányulás, valamifajta szándékosság. Ebben az esetben egy szándékos képzet, vagy egy képzetből induló szándék. És akkor máris megkapjuk az első összetételnek a megfajtását, hogy a hangnak, a jelentésének és a mögötte levő szándéknak a, jön a következő összetétel, itara-itara- adhyāsāt, ez azt jelenti szó szerint, hogy egymásra rakódás, összekeveredés, rétegződés. Most ezeknek az egymásrarétegződéséből,

összekeveredésből saṅkaras (szankara) lesz. A szankara az összerosódás, halom, kupac, még olyat is jelent, hogy szemétdomb. Tehát teljesen össze van keveredve a hang, annak a jelentése és a mögötte levő szándék. Emiatt történik az, hogy nem értjük azt, amit a másik lény, legyen az ember vagy nem ember mond. Mit kell tenni? Ennek a szétválasztására, ugye a pravibhāga ezt jelenti, elkülönítés, szétválasztás összpontosulva, vagyis ennek szétválasztására összpontosulásból lesz a, és itt jön a varázsképeség, idézőjelben a varázs szót, a minden lény kiáltásának, hangjának a megértése. Itt nem véletlenül van a ruta szó, a ruta az állati hangot jelent a szanszkritban, a sarva-bhūta pedig ennek megfelelően minden élőlényt. Hát akkor ennek a felszíni megértése az ténylegesen egy varázserő lenne, vagyis az ember az elmélyedést, az összpontosítást a hangra, annak értelmére és annak szándékára irányítja, akkor érteni fogja az állatok, az élőlények beszédét. Ezt van, aki úgy értelmezi, hogy hallja, hogy a hollók miről beszélgetnek a faágon. Persze alapvető félreértés, hiszen a hollók nem rendelkeznek azzal a szókinccsel, amivel az ember, tehát nyilvánvalóan az állati kommunikációnak egészen más a megfejtése. Hát erről az etológia tudománya, ami azóta alakult ki, bőven tudna információkat adni, vagyis hogy miként értelmezzünk egy adott élőlény adott megnyilvánulását, ami lehet egyébként a kiadott hangja is, vagy egy viselkedésformája. Persze elsősorban azért maradunk meg annál az értelmezési szintnél, hogy az összekeveredés, az egymásra rétegződés az az emberi kommunikációt is lehetetlenné teszi, tehát egész egyszerűen nem értjük, vagy félreértjük egymást. Mondok egy klasszikus példát. A kisgyerek nem azért gyűjtja fel a függönyt, mert rossz, komisz és el akarja pusztítani az otthonát, hanem hogy vegyék már részt a végre és foglalkozzanak vele. Ez az igazi pratjajaja, ez az igazi irányultsága, szándéka, még akkor is, hogyha erről nem tud. Nagyon sok esetben, ha egymással beszélgetünk, értjük a szavakat, és nagyjából sejtjük a jelentését, de teljesen félreértjük, félreértelmezzük a mögöttes feltételt. Tehát például rám mosolyog, biztos szeret. Vagy azt szeretné elérni ezzel, hogy. Itt egyébként érdekes módon ezek az irányultságok, pratjaják, szándékok mindkét fél részéről benne vannak a kommunikációban, tehát még így is össze van keveredve. És ebből az értelmezésből kiindulva voltaképpen visszafordul a szentenciának az üzenete. Tehát ahhoz, hogy megértsük a másik igazi, valódi mondanivalóját, tehát túllegyünk a szavakon és a jelentéseken, ahhoz elsősorban a saját irányultságainktól, képzeleteinktől kell megszabadulni, akkor fogunk tudni igazán odafigyelni. És van egy következő lépés. A ruta meg a bhūta szó homályossága - ez már a misztikus élmény szintje - azt a fordítást is megengedi, hogy minden létező hangjának a megértése, a bhūta (bhūta) ugyanis jelenthet, például a mahā-bhūta jelenthet lételemet, földet, vizet, tüzet, levegőt. Most ebben az élményben viszont már túl vagyunk az élőlények mondanivalóján,

hanem az egész világ tapasztalásában halljuk ezt a hangot. Erre egyébként nagyon szép példa József Attilának az Eszme című verse, illetve egyik versszaka, amit máris vetíték:

Hallottam sírni a vasat,
hallottam az esőt nevetni.

Láttam, hogy a mult meghasadt
s csak képzetet lehet feledni;...

Nem folytatom tovább, olvassuk végig. Nagyon ideillő passzus. Kérdés persze, hogy ezt egy egyszerű költői metaforának tekintjük-e, vagy pedig annak a bizonyos misztikus élménynek, amiről, amire az előbb céloztam. Na most, hogy ezek az élmények kortól és kultúrától függetlenek, azt egy régi upanisadnak az idézetével tudom bizonyítani. Ezt a szöveget nem olvasom fel, olvassuk végig figyelmesen, és a végére az fog kiderülni, hogy a mennydörgés, ugye ami a da-da-da hangutánzó szóval van a szövegben megfogalmazva, voltaképpen Isten üzenője, Pradzsápati üzenője, az ő hangját hallani a mennydörgésben. Hát ugye ez már az a lépés, amit isteni hallásnak nevez a későbbiekben Patandzsali.

FAM: És ez a tömör nyelvezet, ez Janus-arcú, kettős. Egyfelől emlékeztető, és ilyen értelemben még pontosnak is mondható. Ilyen értelemben ez a világos arca. Ez utal bizonyos már megszerzett tudásokra és tapasztalatokra. A másik az a sötét arca a szónak nem pejoratív értelmében, hanem a szónak a misztikus értelmében, ez a homályos arca, ami pedig nem hogy nem egy pontos iránymutatás, hanem egy szándékos, egy szándékos, szándékosan teret ad a szubjektivitásnak. Szándékosan teret ad annak, hogy az ember társalkotó legyen. Namost az ilyesfajta misztikus irományoknál, mint amilyen a Jóga-szútra, ott ennek viszont súlya van. Minthogy egy meditációs szöveg, amelynek az értelmezése is egyfajta meditáció, ott ez fokozottan érvényes ez a társalkotás. Anélkül, hogy a létjogosultságát kétségbe vonnám a mi nyugati bölcsészetünkre olyannyira jellemző történeti, filológiai szemléletmódnak, amely ugye azt tűzi ki célul, hogyha egy ilyen régi írásművet tanulmányoz és elemez, hogy valamennyire megpróbálja rekonstruálni, hogy akkor abban a világban, abban az időszakban, abban a kultúrában az a szerző mit gondolhatott. Tehát anélkül, hogy ennek a létjogosultságát kétségbe vonnám, egy kicsit én a magam részéről ezt a törekvést meg szoktam mosolyogni. A szakembereknek ez a hozzáállása a szentiratokhoz, ez érthető, de szerintem egyrészt eleve fiaskó, mert szemben, mondjuk a természettudományokkal, ahol van megismételhető kísérlet, van bizonyítás, van falszifikáció, az ilyen bölcsész-kísérletek ugye ezeknek a tudományos elveknek nem nagyon felelnek meg, tehát akár a falibilitási elvnek, tehát itt még a legszigorúbb, legkonzervatívabb, legszcientistább bölcsész is végülis önkényeskedik. Csak az

önkényességnek vannak mértékei. Tehát van egy ilyen szigorú, reguláris önkényeskedés a bölcsészetben, amikor a történeti filológus megpróbálja rekonstruálni, hogy a Patandzsali Jóga-szútrájának a szerzője abban az időszakban, a Krisztus előtti III-IV. században, bár még a pontos kor se biztos, ezeket a szentenciákat konkrétan hogyan érthette. És akkor nyelvészeti módszerekkel, történeti összehasonlító módszerekkel, vallástörténeti adatokkal és egyebekkel alátámasztva próbálnak rekonstruálni valamit. Na most ez egy szigorú dolog és egzaktásra törekvés, de mivel nincs időgépünk, ezért az ilyenfajta magyarázat, az ilyenfajta értelmezés is nem tud más lenni, mint önkény. Persze ez a fajta önkény azért egész más, mint az ilyen ezoterikus magazinok olvasóközönsége számára íródott, mit tudom én, akár Patandzsali, Jóga-szútra magyarázatok, léteznek ilyenek is. Amikor aztán valaki a maga New Age-es vagy okkultista hóbortjainak megfelelően mindenfélét belemagyaráz egy ilyen szentiratba. És akkor ilyenkor az ember elgondolkodik, hogy egy ilyen szöveg az voltaképpen egy fehér lap, olyasmi, mint egy tabula rasa, egy tiszta lap, egy projekciós felület, amibe az ember azt vetít bele, amit akar. Na most ez a másik véglet, ez a másik véglet. Van-e középut? Úgy gondolom, hogy van, úgy gondolom, hogy van, és pontosan a tradíció, a régi értelmezési hagyományok, a szakrális egzegézisnek a műfaja mutatja meg a középutat. Hogyha az ember elolvassa a Jóga-szútrának a tradicionális kommentárjait, Vjászának, Vidnyánabhiksunak és másoknak, úgy tűnik, ez a két név a legismertebb, leghíresebb, de vannak még egyéb szerzők is, a magyarázatait, akkor ott azt fogja látni, hogy ez a fajta szélsőségesen szubjektív, olykor ilyen okkultista halandzsába átmenő önkényesség, amit mondjuk a korunknak az ilyen ezoterikus szubkultúrái megengednek magának vagy maguknak, ez ott hiányzik, és látunk egyfajta regulát, egyfajta szigort. Ugyanakkor a nyomát nem találjuk annak a fajta tudományos, modern bölcsész megközelítésnek sem, annak a fajta történeti, filológiai megközelítésnek, amelyről az előbb beszéltem.

Kivetített szöveg:

I. 33. A tudat akkor tisztul le, ha szeretetet, részvétet, derűt és egykedvűséget él át az örömteli és szenvedésteli, helyes és helytelen érzékbenyomások iránt. maitrī-karuṇā-muditā-upekṣāṇām (pl.g.f. dvandva) sukha-duḥkha-puṇya-apuṇya-viṣayāṇām (pl.g.f. bahuvrīhi) bhāvanātaś (sg.n.m.) citta-prasādanam (sg.n.n. tatpurusa)

TTL: Vizsgáljuk meg az eddig elhangzottakat egy másik szútrának az elemzésével. Itt jelezném egyébként, hogy ennek az előadásnak a végén lesz egy kis nyelvtani összefoglaló egy klipben, amiben a legfontosabb tudnivalókat ismertetem a továbbiakra, részint azért, hogy a következő előadásokban értelmezett szútrákat már ne kelljen nyelvtanilag bogarásznom. Hát

részint pedig azért, mert könnyebbség lehet majd a megjelent könyv olvasásakor ezeket az ismereteket használni. Ez a mostani szövegünk a Jóga-szútra első könyvének 33. passzusa. Ami a legfigyelemreméltóbb, hogy szinte minden kontextus nélkül kivágható a műből, és önmagában ez az egy tan, illetve ennek a nagyon komoly végiggondolása és következetes alkalmazása szinte elegendő ahhoz, hogy az ember jelentős mértékben változzon. A kibontásunk megint azzal kezdődik, hogy megvizsgáljuk, mi az ígéret, mi az üzenet a szútrában. Ugye ezt az előbbi kapcsán már láttuk, hogy az alanyesetben álló szavakat kell nézni. Itt kettőt találunk a bhāvanāta szót és a citta-prasādana-t. Tehát a bhāvanāta, az előbbiek bhāvanāta-ja, az nem más, mint a citta-prasādana. Hát a prasādana-t (prasādana) egy kicsit körbejárjuk, mert szó szerint ez letisztulást, megtisztulást, lepárlást, szó szerint leülepedést jelent. Tehát a tudatnak egyfajta letisztulását, leülepedését, megváltozását. Amit egy bhāvanāta gyakorlattal, egy átélés gyakorlattal lehet megvalósítani. Egyébként a prasādana-nak van egy olyan jelentése is, hogy az Istennek felajánlott étel adomány. Tehát, hogyha ennek egy picit megint a misztikus mélységeibe bepillantunk, akkor valami olyasmit jelent, hogy a saját elmét, mint egy megtisztított, válogatott, finom ételajándékot fölajánlani Ísvarának, az istenségnek, aki Patandzsali művében többször is megjelenik. A bhāvanāta gyakorlat másik verzióban, bhāvanāt gyakorlat, az tulajdonképpen a következőből áll: egy nagyon mély empátiával történő beleélés egy saját magunk által alkotott képbe. Egy másik szútrában a Patandzsalinak a következőt olvashatjuk, hogyha ártalmas vagy káros gondolat keletkezik, akkor annak az ellentétét kell átélni. Erre az ellentétre majd mindjárt visszatérünk. Nézzük meg akkor az első két hosszú összetételt. Azt látjuk, hogy ugyanabban az esetben vannak, tehát többes szám birtokos esetben vannak, ami erősen azt gyanítja, sejteti, hogy az egyik a másiknak a jelzője. És akkor a megfejtése a következő lenne, hogy a sukha-s, duḥkha-s, puṇya-s és apuṇya-s, viṣayā-s maitrī-nak, karuṇā-nak, muditā-nak és upekṣā-nak az átélése vezet majd a tudat letisztulásához. Ezekkel a fogalmakkal, mármint a maitrī-val, karuṇā-val, muditā-val és upekṣā-val páli verzióban találkozunk a buddhista posztkanolikus irodalomban, jelesül a Viszuddhi-magga című könyvben, aminek a címe megint csak azt jelenti, hogy A megtisztulás útja. Ezt egy Buddhaghósa nevű szerző alkotta nagyjából a Krisztus utáni V. század után. Ugyanebben a műben ezeket az erényeket, vagy tudati attitűdöket, mármint a szeretetet, a részvétet vagy részvételt, a derűt és a közömbösséget brahma-viháranak nevezik, vagyis az istenségben való időzésnek. Ez arra utal, hogy jelentős áthatás van a buddhista és a hindu fogalmak között. Na most akkor ebből adódik a fordítás, hogy: a tudat akkor tisztul le, hogyha az ember szeretetet, részvétet, örömet és érintetlen közömbösséget él át az örömteli, szenvedésteli, erkölcsös és erkölcstelen érzékbenyomások,

érzékletek iránt. A viṣayā alapvetően egyébként külső objektumot jelent, de ebben az esetben, miután az erkölcsös és erkölcstelen jelző is ott van előtte, hát valószínűleg egy komplex megtapasztalását valaminek, amiben benne van az őt megtapasztaló tudatnak az irányultsága is. Hagyományosan egyébként ezt a gyakorlatot a buddhisták úgy végezték, hogy elvonultak, általában erdei magányba, és minden elképzelhető lény irányába ezt a bizonyos baráti szeretetet, részvétet, örvendezést és érintetlenséget élték át, nyilvánvalóan abból a célból, hogy a saját tudatuk megtisztuljon. Mert hát ugye a szenvedő világ azzal nagyon nincs kisegítve, hogy az erdőben szeretetet ébresztenek iránta. Na most, ami még a mondatban nagyon fontos, a sorrend. Tehát, hogyha két hasonló vagy azonos számú szóból álló felsoroló összetétel van, akkor valószínűleg a sorrend is számít, tehát az első taghoz a másik szóösszetétel első tagja tartozik. És akkor nézzük meg ezt ebből a szempontból. Szeretetet az örömteli iránt, részvétet a szenvedésteli iránt, derűs örömet, helyeslést az erkölcsös iránt, és közömbösséget, érintetlenséget az erkölcstelen iránt. Na most ebben egy nagyon mély gondolat van. Ha megvizsgáljuk az alapvető viszonyulásunkat, átlagemberi viszonyulásunkat, akkor a következő adódik: ami örömteli, boldogságos, kellemes, sőt kéjes, ugye a sukha szó mindet jelenti, az iránt vágygal, ragaszkodással, elirigyléssel viszonyulunk. Esetleg, hogyha nagy aszkéták vagyunk, akkor megvetéssel. Ami szenvedésteli, mondjuk például egy ápolatlan hajléktalan látványa, afelé viszolygással fordulunk, vagy ignorációval, tehát elfordítjuk a tekintetünket. Az erkölcsösöt, érdemeset szintén vagy irigyeljük, vagy elkezdjük hódolni, imádni, tisztelni. És hát az erkölcstelen, bűnös irányába általában megvetéssel, elítéléssel fordulunk, tehát bíraskodunk felette. Ezek lennének a tudatnak, a csittának az ösztönös vagy begyakorolt, betanult reakciói. És akkor itt jön a prati-pakṣa (prati-pakṣa) szó, az ellentét átélés szónak a másik, vagy mélyebb magyarázata, ugye ami nem ebben a szútrában van, hanem máshol a Jóga-szútrában. A prati-pakṣa a szó szerint egyébként ellenszárnyat jelent. Tehát valószínűleg úgy képződött, alakult a jelentése, hogy az egymással szemben felsorakozott hadseregnek az élménye. Ugye abban az időben, amikor ezek a szövegek születtek, a katonák még látták egymást, és a csata általában azzal kezdődött, hogy ilyen mérhetetlen dühvel, büszkeséggel, megalázó szándékkal gyalázták az ellenfelet. Hát aki látta a Rettenthetetlen című filmet, ott nagyon szépen meg van mutatva, hogy hogyan tüzelik fel magukat a csatára. Egyrészt azért, hogy bátorságot nyerjenek, másrészt azért, hogy a másikat megalázzák, hogy megrémítsék. Ez egy nagyon éles szituáció. És azért jó ez a kifejezés, mert pontosan ennyire éles az a megfordítás, amit ez a szó, bhávaná gyakorlat javasol, vagyis baráti szeretettel elfogadó, de nem birtokló és nem vágyteli szeretettel fordulunk minden iránt, ami sukha, ami kellemes, ami jó érzést keltő, ami kényelmes, sőt,

ami a világi értelemben is boldogságos. Itt a tipikus példa, amikor egy idősödő ember megvetően nézi az utcán csókolózó szerelmeseket, hogy az ő idejében ez még nem volt divat, és hát micsoda erkölcstelenség. Hasonlóképpen egy aktív, résztvevő szeretettel forduljunk a szenvedő iránt. Azért fontos a résztvevő, mert nem pusztán egy fájdalmas együttérzésről van szó, hanem egy aktív, a szenvedést felvállaló, együtt szenvedést felvállaló, abba belebocsátkozott attitűdel. Hát a kereszténység erről sokat tud mondani. Helyeseljük derűsen azt, ami erkölcsös, ami jó, ami előrevivő. És legyünk teljesen közömbösek, érintetlenek, bíraskodástól mentesek az erkölcstelen irányába. Végezetül azért ideilleszteném Pál apostolnak egy nagyon ideillő és nagyon hasonló gondolatát, amit érdemes összevetni a Patandzsali szentenciával. Bizonyosága van annak, hogy ez a bizonyos misztikus szint, amiről Attila ugye többször is beszél, az vallástól és helytől és időtől és alkalomtól teljesen független, tehát univerzális.

„A szeretet türelmes, jóságos; a szeretet nem irigykedik, a szeretet nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat. Nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal. Mindent elfedez, mindent hisz, mindent remél, mindent eltűr.”

(1 Kor.13. A Magyar Biblia Tanács fordítása)

FAM: A tradicionális kommentátorok, azok nem próbálták történeti, filológiai módszerekkel kideríteni, hogy mit írhatott a szerző, aki maga is egy történeti figura volt. Számukra a szerző nem volt történeti figura, merthogy nem is volt mai modern nyugati értelemben, vagy akár újkori nyugati értelemben vett történeti tudatuk. Mitikus tudatuk volt, ez egy egész másfajta tudat, egész másfajta idézőjelben vett történelemszemlélet, mint a mai értelemben történetiség. Nem volt ilyen. Számunkra Patandzsali az Anantának, a végtelenség isteni kígyójának volt a testetöltése, és a Jóga-szútra, az pedig egy szentirat. És ennek megfelelően kezelték, és nem pedig azt, hogy a korábbi évszázadokban abban a szociokulturális kontextusban az hogyan születhetett meg, és konkrétan az mit jelenthetett. Ez egyszerűen ez nonszensz lett volna egy ilyet eleve föl is vetni, nem is vetette föl senki, ez teljesen hiányzott a tudatukból. Merthogy egy szentiratnak a célja az a megvilágosodás. A megvilágosodás. És ennél fogva a kommentárnak is ezt kell szolgálni. És a kommentáríró az interpretációval egyrészt maga is megvilágosodik, és a megvilágosodás felé vezeti az olvasót. Ez a szakrális magyarázatoknak a jellege, karaktere és célja. És bizonyos értelemben, amennyire mi ezt meg tudjuk tenni ebben a mai korban és ebben a kultúrában természetesen, valahogy ezt a módszert próbáltuk követni. Nyilván nem úgy, hogy ókori indiaiaknak, meg korabeli

mestereknek meg guruknak képzeljük magunkat, hanem ezt a szemléletmódot, ezt a szellemiséget próbáljuk kulturálisan átfordítani a mai kulturális nyelvezetre. Nem tudunk elvonatkoztatni természetesen az általunk egyébként tisztelt bölcsészettudománytól sem, de azt a fajta szemléletmódot és annak az információit másodlagosnak tartjuk. Tehát amikor mi ezt a szöveget értelmezzük, akkor elsősorban spirituális lényekként állunk hozzá és spirituális módon értelmezzük spirituális céllal. Ebben egyébként sokkal többet segít számunkra a mély nyugati kultúránknak egyéb hagyományai, vagy segítenek az egyéb hagyományai, például egyes filozófusok, de leginkább költők vagy írók, tehát a művészet, mint a bölcsészettudomány. Spirituális élményeket és spirituális tapasztalatokat keresünk és saját spirituális élményeinket, tapasztalatainkat, gondolatainkat, vélekedéseinket, tudásunkat és intuíciónkat passzintjuk hozzá, illesszük hozzá a szöveghez, úgy, hogy mindenkor figyelembe vesszük elsősorban a tradicionális kommentárokat. A tradicionális, sok évszázada meghalt szerzőknek a gondolatait. Ez nem azt jelenti, hogy őket követjük, hiszen nem vagyunk több évszázaddal ezelőtt meghalt indiaiak, mai XXI. századi modern illetve posztmodern nyugati gondolkodók vagyunk, de azt vesszük elsősorban figyelembe, és azt a szemléletmódot próbáljuk elsősorban nem konkrét tartalmát tekintve, hanem látásmódját, metódusát, attitűdjeit tekintve alkalmazni a mi korunkra. Mondok egy példát, tehát amikor a különleges tapasztalásoknál és a csodaerőknél arról beszél a Patandzsali illetve a Jóga-szútra mondjuk, hogy a napra összpontosulva, a napon meditálva az élővilágnak vagy létező világnak a megismerése, akkor nem a korabeli kozmoszt próbáljuk feltámasztani, hiszen az már egy halott kozmosz, és a mi kozmoszunk nem az, hanem a mi kozmoszunk, mi kozmoszunkat tekintve próbáljuk meg azt a látásmódot érvényre juttatni magunkban. Mert tulajdonképpen az őselmény az, ezek a spirituális őselmények, azok az én véleményem szerint helytől, kortól és kultúrától függetlenek. És nem konkrét tartalom függőek. Valahol a misztikának, ami alatt megint csak megismételni tudom, hogy nem az okkultizmust, meg az ezo-mezot értem, tehát a világ különböző misztikáinak tértől és időtől és kultúrától függetlenül van egy közös őstapasztalás kincsesára, amelynek a konkrét tárgyai viszont már kortól, helytől, kultúrától, etnikumtól, anyanyelvtől, történelemtől és egyéb tényezőktől függő dolgok. Nem azt kell átvenni, hanem azt kell megérteni, hogy amit ők abban, vagy azon keresztül láttak vagy tapasztaltak vagy megértettek, az a mi konkrét dolgainkon keresztül szintén megérthető-e.

TTL: A Jóga-szútra talán a legkönnyebben fordítható szanszkrit szöveg. Ez nem azt jelenti, hogy a legkönnyebben érthető. Nyelvtanilag meglehetősen egyszerű, és ennek az az oka, hogy

nem használ igéket. Az igeragozás az egy nagyon bonyolult dolog a szanszkrit nyelvben. Talán három-négy helyen bukkan fel ragozott ige az egész szövegben. Tehát névszói mondatokat fogalmaz meg szinte végig Patandzsali. Ezt rögtön láthatjuk itt a kivetített szútra esetében.

yogaś (sg.n.m.) citta-vṛtti-nirodhaḥ (sg.n.m. tatpuruṣa)

A jóga: tudat-folyamat-megszüntetés.

Vagyis a jóga tudatfolyamat-megszüntetés. Mi igyekeztünk ezt a tömörséget megtartani fordításunk során. Ha nagyon szükséges volt, akkor azért beletettünk egy magyar esetragot vagy esetleg egy igét is, de tényleg csak akkor, hogyha értelemzavaró lett volna a tömörség. Ennek a tömör fogalmazásnak oka van. Lehet egy olyan oka is egyébként, hogy egyfajta írói vagy irodalmi bravúr volt valamit minél tömörebben megfogalmazni. A másik valószínűbb ok, hogy ezek a szövegek tananyagok voltak. Tehát egy tanítvány általában úgy kezdte a tanulmányokat, hogy az alapszöveget megtanulta fejből. Csak azt mindig adott esetben fel tudta idézni. Hosszú, sokszáz oldalas könyveket nem lehet fejből megtanulni vagy módfelett macerás. És valószínűleg elég sokáig az írásbeliség sem játszott jelentős szerepet. Volt ugyan, de az erdőben meditáló, gyakorló jógik és jógi növendékek nem vittek magukkal valószínűleg kéziratokat, hanem fejből tudták a szövegeket.

A következő táblázaton láthatják, hogy nem egy ördögösség átírni magyaros formára a szanszkrit terminusokat.

tudományos	magyar
a ā i ī u ū ṛ ṝ ḷ	a á i í u ú ri rí li
e ai o au	é ai ó au
k kh g gh ṅ	k kh g gh n
ṭ ṭh ḍ ḍh ṇ ḥ (visarga)	t th d dh n h (viszarga)
t th d dh n	t th d dh n
c ch j jh ṅ	cs csh dzs dzsh ny
p ph b bh m	p ph b bh m
y r l v	j r l v
ś ṣ s h	s s sz h
(a jñ torlódás átírása - dny)	

Sok helyen egyébként, hogyha csak szóba kerül egy-egy terminus, akkor már magyaros formában fogjuk kiírni. A táblázatot nem szeretném nagyon sokáig kivetíteni, vissza lehet pörgetni a videót és meg lehet nézni újra. És akkor folytatnám a névszóragozásnak a

legfontosabb tudnivalóival. Az első az, hogy a szanszkrit nyelvnek három személye van. Bocsánat, három száma van, egy egyes szám, egy kettős szám, tehát van dualis, és egy többes szám. Esete viszont nyolc darab van. Erről is mindjárt kivetítődik egy táblázat.

nominativus (n.) – alany-eset
vocativus (v.) – megszólító-eset (e szövegben nem fordul elő)
accusativus (ac.) – tárgy-eset
instrumentalis (i.) – eszköz-, illetve társhatározó-eset
ablativus (ab.) – eredethatározó-eset
dativus (d.) – részes-eset
genitivus (g.) – birtokos-eset
locativus (l.) – hely- és időhatározó-eset, olykor feltétel-határozós felhanggal.
(*vitarka-bádhané* = „gondolat romlás esetén” (→ II. 33.)

Hát itt egy eset, a megszólító eset az nem bukkan fel a szövegben, mert ugye hát nincsenek igék, tehát nincs kit megszólítani. A többiek azok különböző gyakorisággal, mindenhol rövidítve ott fog állni a szó után, hogy milyen szám, milyen nem, és milyen eset. Ugye itt is a latinos formát használjuk, tehát singularis, nominativus, masculinum. Abból a célból vagy azért, mert a nem magyar nyelvű forrásokban általában ezek szerepelnek, tehát könnyebb lesz utánakeresni. A legbonyolultabb része a szanszkrit szintaxisnak a rengeteg és módfelett, időnként módfelett hosszú szóösszetétel. Ezt a szanszkrit nyelv imádja. Tehát van úgy, hogy egy egész mondatot belepasszíroz egy szóösszetételbe. És nem csak két- vagy háromtagú, mint a más nyelvek esetében, hanem adott esetben lehet 8-10 tagja is akár. A szóösszetételek leggyakoribb formája - egyébként több van, mint amit most én ismertetek - a leggyakoribb formája ez a bizonyos tatpuruśa szóösszetétel. Ez egy beszélő terminus, mert azt jelenti, hogy az ő embere, az ő szolgálja. És akkor rögtön látjuk is, hogy a tatpuruśa szóösszetétel az egy esetet zár magába. A legtöbb általunk használt, magyar nyelvben használt szóösszetétel is ilyen. Tehát hogyha azt mondom, hogy kutyaól, akkor ez a kutjának az óla. Ha azt mondom, hogy háztető, akkor ez a háznak a teteje. A második szóösszetétel-fajta már ritkább a modern nyelvekben, ezt úgy hívják, hogy dvandva, vagyis kettős.

pl: abhyāśa-vairāgyābhyām (du.i.n. dvandva) = gyakorlás és vágytalanság által

śabda-artha-jñāna-vikalpaiḥ (pl.i.m. dvandva) =szó, jelentés, tudás és elképzelés által

Na, ez a felsoroló szóösszetétel. Tehát, hogyha a két azonos esetben álló, ugyanazon mondatrésznek számító szó van, akkor egyszerűen összevonják, és ha kettő van belőle, akkor dualisban ragozzák. Ha kettőnél több, akkor többes számba teszik. Ennek is lehet akárhány tagja. A harmadik szóösszetétel pedig a bahuvrīhi. Ez szó szerint azt jelenti, hogy sok rizsű.

Máris látjuk, hogy ez egy jelzős szóösszetétel. Itt is az a szabály, hogy a jelző végén az esetet és a ragot meg kell nézni, és megkeresni a mondatban azt a szót, ami ugyanerre végződik, és akkor nagy valószínűséggel ennek a bizonyos szónak a jelzőjéről van szó. Mutatok egy példát arra, hogy a bauvríhi is lehet módfelett hosszú.

bāhya-ābhyantara-ṣaya-ākṣepī (sg.n.m. bahuvrīhi) caturthaḥ (sg.n.m.)

Tehát például a kivetített mondatban a következő a megfejtés:

bāhya-ābhyantara-ṣaya-ākṣepī-s, itt a jelző, a caturthaḥ. Ezt nem fordítom magyarra, akkor külső, belső érzékletre vetülő a negyedik.

Adott esetben majd, amikor egy-egy szútrát szanszkritul kivetítünk, akkor ha szükséges, akkor természetesen még fűzünk hozzá információt. De úgy gondolom, hogy nagyjából ezzel a nyelvtani apparátussal neki lehet fogni a szanszkrit szöveg megfejtésének. Na most persze itt még van egy borzasztóan fontos elem, ez pedig a szó jelentése. Ajánlok figyelmükbe egy weboldalt, a Wisdom Library weboldalát (<https://www.wisdomlib.org/>), ami gyakorlatilag a teljes szanszkrit, hindu és buddhista szókincset feldolgozza, ráadásul még a pálit is, és az összes felbukkanását meg jelentését mutatja. Tehát például olyan szövegekben is, amik nem filozófiai szövegek. Ezt a Wisdom Library-t böngészgetve úgy gondolom, hogy - persze angoltudás kell hozzá valamennyi - úgy gondolom, hogy nagyon sok megfejtése születet adott esetben egy-egy szakkifejezésnek.

A Jóga-szútra várható megjelenése A Tan Kapuja Kiadó gondozásában: 2022. május közepe.